

переробних цехів з метою значного скорочення втрат овочевої продукції та доведення її до споживача у рівномірному обсязі протягом року.

Недостатньо висока якість овочевої продукції впливає на зміну потреб населення, а саме бажання значної частки населення переходити на вживання екологічно чистої продукції. Але ринок органічних продуктів харчування в Україні сьогодні знаходиться у зародковому стані. Причинами такого становища, з одного боку, є зниження врожайності овочевих культур і, як результат, здороження вартості овочів, що відповідно відіб'ється на прибутках господарства, з іншого – низькі матеріальні можливості населення платити більше за якісніші продукти призводять до значного скорочення частки відповідних українських споживачів. Проте переважання попиту над пропозицією на європейському ринку органічної продукції є вигідним для України, оскільки така ситуація дозволяє українським виробникам виступати у ролі експортера органічної продукції в країнах Європи із вищими цінами, ніж в Україні.

А відтак, розвиток ринку органічно чистої продукції як для українських споживачів, так і з метою її експорту є досить перспективним напрямом розвитку овочевої галузі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Баланси та споживання основних продуктів харчування населенням України за 2013 р. : [статистичний збірник] / відповідальний за випуск О.М. Прокопенко. – К. : Держстат України, 2014. – 56 с.
2. Біліневич Я. Технологія вирощування органічних (екологічно чистих) томатів [Текст] / Я. Біліневич // Агросвіт України, 2011. – № 1. – С. 11-12.
3. Левкіна Р.В. Проблемні аспекти участі підприємств-виробників овочів на органічному ринку [Текст] / Р.В. Левкіна // Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва. Сер. : Економічні науки. – 2013. – № 7. – С. 119-126 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vkhnau_ekon_2013_7_20.pdf.
4. Маслак О. Тенденції овочевого ринку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.agro-business.com.ua/2010-06-11-12-52-32/1879-2013-11-13-11-31-35.html>.
5. Основні економічні показники виробництва продукції сільськогосподарства в сільськогосподарських підприємствах за 2013 р. [статистичний бюлетень] / відповідальний за випуск О.М. Прокопенко. – К. : Держстат України, 2014. – 84 с.
6. Писаренко В.В. Перспективи розвитку галузі овочівництва [Текст] / В.В. Писаренко // Економіка АПК. – 2010. – № 7. – С. 39-42.
7. Руженкова О. Салатні обрії «Рійк Цваану» [Текст] / О. Руженкова // Плантатор. – 2012. – Листопад. – С. 122-124.
8. Сідлак Н.А. Перспективи розвитку органічного овочівництва в Україні [Текст] / Н.А. Сідлак, Т.О. Чайка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.znau.edu.ua/visnik/2013_12_2/349.pdf.
9. Сільське господарство України : [статистичний збірник] / за ред. М.С. Власенка. – К. : Держстат України, 2014. – 399 с.
10. Сухий П.А. Сучасний стан і перспективи розвитку овочівництва в Україні [Текст] / П.А. Сухий, М.Д. Заячук // Вчені записки Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського. Серія: Географічні науки. – 2012. – Т. 25(64), № 3. – С. 38-48.
11. Хареба В.В. Інноваційні технології зберігання та переробки овочевої продукції [Текст] / В.В. Хареба, Л.М. Хомчків, І.В. Кузнецова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.archive.nbuv.gov.ua/portal/.../11hvv.pdf>.
12. Царук Н.Г. Напрями формування системи управління ринком продукції овочівництва [Текст] / Н.Г. Царук // Економіка, фінанси, право. – 2013. – № 3/1. – С. 3-7.

УДК 330.1

Заровна К.М.
аспірант

Київського національного торговельно-економічного університету

ВИЗНАЧЕННЯ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА ЕКОНОМІЧНУ СТІЙКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА

У статті досліджується сутність поняття «фактор», що дає змогу вивчити ступінь його доцільності й важливості у дослідженні управління економічною стійкістю підприємств торгівлі. Також виділяються базові ознаки поняття «фактор». Здійснюється систематизація факторів, що впливають на економічну стійкість підприємств торгівлі.

Ключові слова: економічна стійкість, фактор, вплив, підприємство.

Заровная Е.Н. ВЫЯВЛЕНИЕ ФАКТОРОВ ВЛИЯНИЯ НА ЭКОНОМИЧЕСКУЮ УСТОЙЧИВОСТЬ ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье исследуется сущность понятия «фактор», что позволяет изучить степень его целесообразности и важности в исследовании управления экономической устойчивостью предприятий торговли. Также выделяются базовые признаки понятия «фактор». Осуществляется систематизация факторов, влияющих на экономическую устойчивость предприятий торговли.

Ключевые слова: экономическая устойчивость, фактор, влияние, предприятие.

Zarovna K.M. IDENTIFYING THE FACTORS THAT INSURING THE ECONOMIC SUSTAINABILITY OF ENTERPRISE

The article explores the essence of the concept of «factor» that allows us to explore the extent of its usefulness and importance in the study of management by economic sustainability of ritale. Also highlighted the basic features of the concept of «factor». Carried systematization of factors affecting the economic stability of sale.

Keywords: economic sustainability, factor, impact, enterprise.

Постановка проблеми. Дослідження механізму управління економічною стійкістю підприємств торгівлі буде неповним без визначення та систематизації факторів, що на нього впливають. Визначення факторів дасть змогу вчасно знівелювати негативні та вдоло й ефективно використовувати позитивні впливи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика стійкості та факторів, що на неї впливають, останнім часом активно вивчається в економічній науці. Питанням вивчення сутності поняття «економічна стійкість» присвячується досить багато праць вітчизняних вчених, а саме таких, як Р.В. Фещур,

Х.С. Баранівська, О.В. Сергєєва, Т.І. Поверляк та ін., багато в чому їх погляди співпадають, в дечому різняться, адже для України така проблематика є досить новою. Ми поділяємо інтерес до даного поняття та робимо свій внесок у його дослідження.

Мета статті. Основною метою даної статті є визначення та систематизація факторів, що чинять вплив на управління економічною стійкістю підприємства, дослідження його сутності та основних характеристик.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фактор як поняття є безумовною складовою будь-якого наукового дослідження. По своїй сутності саме поняття «фактор» – це умова, рушійна сила будь-якого процесу, явища; чинник [1, с. 1314].

Фактор (от лат. factor – делающий, производящий) – существенное обстоятельство в каком-либо явлении, процессе; исходная составляющая чего-либо [2, с. 882].

Фактор – источник воздействия на систему, отражающегося на значении переменных модели этой системы [3].

В економіці «фактор», звичайно ж, першочергово розглядався як явище, що впливає на виробництво. Підтвердженням цьому є таке його визначення: фактор – істотне об'єктивне причинне явище або процес у виробництві, під впливом якого змінюється рівень його ефективності [4].

Отже, можемо зробити висновок, що фактор може бути суттєвою обставиною якогось економічного процесу чи вихідною складовою такого процесу чи явища.

На наш погляд, характерною базовою ознакою факторів є те, що вони, безумовно, чинять вплив, а «вплив» – це дія, яку певна особа чи предмет або явище виявляє стосовно іншої особи чи предмета [1, с. 160].

Також зазначимо, що фактори є динамічними у часі й просторі, тісно взаємодіють. Досягнення високого рівня економічної стійкості потребує якнайповнішого і комплексного моніторингу та використання всіх можливостей чи адаптування до загроз, що виникають при дії факторів.

Для характеристики кількісного чи якісного аспекту фактора використовують один (або декілька) параметрів, що має переважно кількісне вираження в натуральній чи умовно-натуральній формі. Кількісне вираження кожного фактора і є параметром. Фактори оцінюють за різними параметрами залежно від конкретних умов і поставлених завдань.

Для характеристики впливу фактора завжди використовувалися конкретні показники, наприклад вплив, що чинить ринок, розподіляють на фактор попиту, фактор пропозиції, фактор часу тощо [4]. Тобто, по суті, кількісним вираженням фактора буде обсяг пропозиції та попиту та період, протягом якого триматиметься на ринку такий рівень. Якісними показниками будуть коефіцієнти взаємозалежності та зв'язку різних показників. На рівні підприємства це показники, що характеризуватимуть вплив внутрішніх факторів, зокрема стан основних фондів можуть бути коефіцієнти зношення, придатності, оновлення тощо.

Отже, у нашому дослідженні фактор розглядатиметься як чинник зовнішнього чи внутрішнього характеру, що має вплив на діяльність підприємства та може змінити економічні результати його діяльності.

Таке визначення дає нам змогу в майбутніх дослідженнях виділяти не тільки внутрішні фактори (що стосуються операційного процесу підприємства) та фактори фінансового характеру, а й, скажімо, політичні й екологічні, які також можуть вплинути на фінансові результати діяльності підприємства торгівлі.

Для оцінки впливу факторів на економічну стійкість підприємства необхідно усвідомлювати, що фактори можуть стримувати або посилювати один одного, мати короткотерміновий або довгостроковий характер, загальний або локальний вплив тощо. Саме тому й було проведено таку класифікацію [5, с. 56-59; 6, с. 89-91, 7].

Проведене дослідження щодо визначення процесів та явищ, які чинять вплив на процес та результати діяльності підприємства, дозволило нам виділити фактори за такими класифікаційними ознаками:

1. *Залежно від локації (середовища походження) впливу:*

- ендогенні (внутрішні);
- екзогенні (зовнішні).

Вплив факторів на економічну стійкість залежать від того, на який за розміром сегмент вони розповсюджуються, а це залежить від того, звідки діється такий вплив. Впливи фактора можуть бути локальними (охоплюють тільки діяльність підприємства, його структурних підрозділів, операцій) та широко розповсюдженими (не мають кордонів і можуть стосуватися галузі економіки та економіки країни чи світу). Прикладом останніх є економічні кризи, рішення влади щодо умов функціонування підприємств, податкова система країни. Отже, за такими критеріями ми виділили ендогенні (внутрішні) та екзогенні (зовнішні) фактори. **Ендогенні** створюються внутрішнім середовищем і виникають як наслідок взаємоузгодженості усіх складових, що забезпечують економічну стійкість підприємства, тобто структурних підрозділів, якості взаємодій між ними та дій персоналу. **Екзогенні** ініціюються зовнішнім середовищем функціонування підприємства, без участі і mimo волі суб'єкта господарювання.

Виділення ендогенних та екзогенних факторів є первинним у всіх наукових дослідженнях різних наук, тобто така класифікація є первинною, решта факторів виділяються в їх межах та відносно них. Серед небезпечних впливів зовнішнього середовища можуть бути такі, що спричиняють економічну неспроможність та фінансову неплатоспроможність підприємства.

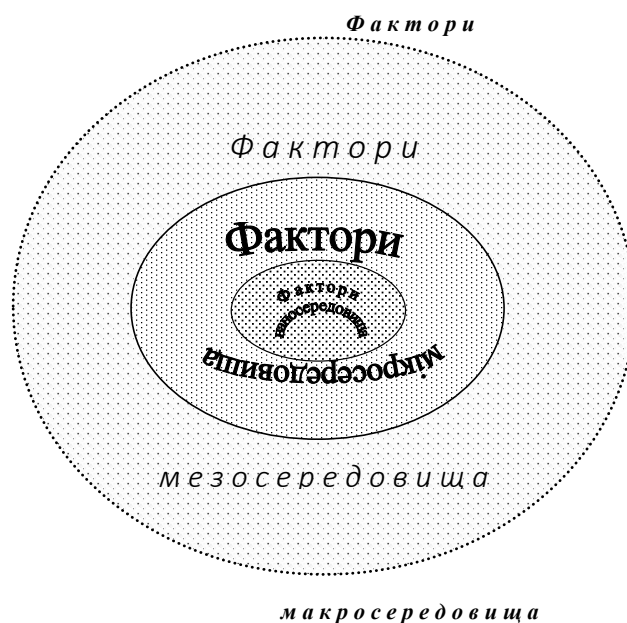

Рис. 1. Розподіл внутрішніх та зовнішніх факторів

Перш за все це економічні (підвищення цін, загальний спад виробництва, криза неплатежів, банкрутство дебіторів), політичні (нестабільність суспільства, недосконалість нормативної бази у сфері господарського права, в тому числі і оподаткування, умови експорту та імпорту), а також рівень розвитку науки і техніки (старіння технології, недостатність капітальних вкладень у наукомістке виробництво, незадовільний хід конверсій).

Ці ж чинники будуть мати позитивний характер (тобто адекватна база оподаткування, платоспроможність дебіторів, достатній рівень застосування нових технологій, вигідні умови імпорту й експорту, привабливий та стабільний політичний клімат, привабливі умови галузі), будуть чинити, навпаки, регенеруючий, прогресивно-стимулюючий вплив на підприємство, а отже, буде змога досягати економічної стійкості.

Також негативні впливи ззовні можуть бути знізьовані внутрішніми факторами, адже стійке економічне становище підприємства є результатом вдало побудованого управління всіма виробничими і господарськими чинниками, які визначають результати діяльності підприємства. Такі внутрішні чинники впливають на становище активів та їх оборотність, склад і співвідношення фінансових ресурсів [8], міцність корпоративних зв'язків та заохочення колективу. Якщо ж таке управління не буде здійснено, то навіть за умови дії сприятливих зовнішніх чинників економічну стійкість не буде досягнуто. У цьому й проявляється сама суть управління економічною стійкістю, повинна бути дотримана взаємоузгодженість і збалансованість всіх умов, у яких підприємство доводить вести свою господарську діяльність.

На основі динаміки зовнішніх факторів визначаються сильні і слабкі сторони стану підприємства та його економічної стійкості, розробляються превентивні міри щодо його розвитку й приймаються адекватні управлінські рішення.

2. Залежно від рівня управління (масштаб охоплення) (рис. 1):

- макрорівня (загальні);
- мезорівня (спільні);
- мікрорівня (індивідуальні);
- нанорівня (специфічні, локальні).

У цілому, як було сказано вище, фактори, що впливають на рівень економічної стійкості, слід розділяти на дві основні групи – внутрішні та зовнішні по відношенню до підприємства. Та серед них нами було виділено ще чотири групи факторів.

Фактори макрорівня, тобто це зовнішні фактори, що стосуються не лише підприємства, а й усієї економічної системи, в якій воно функціонує. Такі фактори є загальноекономічними і можуть стосуватися як країни, так і світу в цілому. Прикладом таких чинників є спад чи підвищення національного доходу, збільшення інфляції, зміна рівня доходу громадян чи рівня безробіття, стан податкової системи, політична атмосфера, демографічні тенденції, стихійні лиха та інші надзвичайні ситуації.

Фактори мезорівня також є зовнішніми, їх проявами є вплив на стійкість підприємства залежно від стану ринку та галузі, у якій діє підприємство. Наприклад, стан конкуренції в торгівлі, прояви монополізму, збільшення чи зменшення попиту на товари, які пропонують суб'єкти господарювання, спеціальні законодавчі умови функціонування для підприємств галузі торгівлі, стан податкового навантаження на суб'єкти господарювання в торгівлі, стан валютного ринку.

Фактори мікрорівня є внутрішніми та стосуються конкретних господарських рішень прийнятих

підприємством. Згідно із принципами управління економічною стійкістю підприємства, на неї чинить вплив як рішення щодо конкретного виду діяльності, так і якість взаємозв'язків та взаємоузгодженості між усіма ними. Тобто фактори мікрорівня безпосередньо залежать від діяльності підприємства і включають у себе такі групи, як:

– **операційні** (в торгівлі це перш за все асортимент продукції, рівень і стан усіх видів запасів, структура поточних витрат, рівень використання основних доходів, асортимент продукції та дуже важливий на сьогодні чинник для підприємств торгівлі – стан маркетингової системи підприємства);

– **інвестиційні** (розподіл інвестиційних ресурсів та інвестиційна привабливість об'єктів чи програм, досягнення запланованих обсягів прибутку по проектам, інвестиційний менеджмент);

– **фінансові** (структура активів, їх ліквідність, часка позикового капіталу, вартість капіталу, рівень фінансових ризиків, стан дебіторської заборгованості тощо).

Фактори нанорівня є внутрішніми специфічними факторами, оскільки стосуються конкретного процесу чи особи. В основному це спонтанні випадки, що можуть вплинути на діяльність підприємства (хвороба відповідального працівника, несправність конкретного обладнання, псування продукту, невчасна поставка тощо).

3. За характером (суттєвістю) впливу:

- безпосередні (прямого впливу);
- опосередковані (непрямого впливу).

Безпосередні фактори прямо впливають на рівень економічної стійкості підприємства. **Опосередковані** не чинять прямого впливу, але теж частково мають відношення до стану та рівня економічної стійкості підприємства, можуть виникати як наслідок дії безпосередніх (прямих) чинників.

Щодо зовнішніх та внутрішніх факторів слід визначити, що всі **внутрішні фактори завжди чинять прямий вплив** на діяльність підприємства (сюди входять усі згадані вище внутрішні фактори, конкретизуючи які можна виділити операційну, інвестиційну, інноваційну, маркетингову, корпоративну та інші види діяльності, також це сам стиль та якість керівництва від рішень на рівні підприємства до відношення між підлеглим й керівником);

Зовнішніми факторами прямого впливу для підприємства будуть такі, що стосуються конкретного підприємства, тобто налагодження інфраструктури поряд з ним, надійність постачальників та партнерів (що дасть можливість швидко і якісно доставити товари та змінити контрагента (постачальника)), спеціальні умови ведення торговельної діяльності в країні (правові, екологічні, санітарні норми, вимоги щодо відкриття бізнесу в торгівлі), стан конкурентного ринку у сфері торгівлі та споживчого попиту в ній.

Зовнішніми факторами непрямого впливу є такі фактори, що мають відношення до підприємств торгівлі, але прямо їх не стосуються, наприклад зміни у фінансовій політиці держави, корупційні схеми в торгівлі, підтримка торговельної діяльності з боку держави, тобто конкретні державні програми щодо розвитку торгівлі та спрощення започаткування діяльності в ній, умови міжнародних поставок, стимулювання державою внутрішнього споживання.

4. Залежно від періоду впливу:

- постійні (перманентні);
- тимчасові.

За розум впливу на економічну стійкість підприємства розрізняють **постійний** вплив, який супрово-

джуватиме суб'єкт господарювання протягом всього терміну його життєвого циклу чи у довгостроковому періоді (ринки збуту, НПА щодо ведення діяльності) і **тимчасовий**, що впливає на нього протягом незначного періоду чи одноразово (тимчасові рішення держави щодо ведення діяльності, умови одноразового контракту чи угоди, зміна місця ведення торговельної діяльності). До факторів тимчасового впливу слід також віднести спонтанні, різкі зміни, тобто для них характерною буде неочікуваність виникнення.

5. Залежно від природи (джерела) впливу:

- об'єктивні;
- суб'єктивні.

Об'єктивні фактори заздалегідь є зовнішніми та обумовлені процесами, що об'єктивно виникли й розвиваються та мають місце бути чи обставинами деякої непереборної сили (наприклад, стихійні лиха, рішення держави, ситуація з конкурентами та партнерами, економічне зростання чи спад в країні, попит на товари). Суб'єктивні фактори перш за все стосуються внутрішньої стійкості та створюються свідомо, цілеспрямовано особою чи групи осіб виходячи із власних та економічних інтересів (рішення керівництва, дії персоналу, контрагентів).

6. Залежно від ефекту впливу:

- Позитивні;
- Негативні.

Такі фактори виділяються за результатами дії їхнього впливу на економічну стійкість. Фактори, що впливають позитивно, за принципом динамізму будуть мати стабілізуючий вплив на рівень економічної стійкості, а негативні, навпаки, – дестабілізуючий. Отже, при дії негативного фактора на економічну стійкість підприємства торгівлі, йому потрібно протидіяти, знівелювати чи, за неможливості інших дій, пристосовуватися, що дасть змогу зберегти існуючий рівень економічної стійкості. При дії позитивних факторів часто не враховують їх можливий примножуючий ефект, тому менеджери повинні здійснювати якісний моніторинг усіх впливів і використовувати всі можливості для підвищення рівня економічної стійкості.

Висновки з проведеного дослідження. Всі вищезазначені фактори слід розглядати як складові оточення та внутрішнього стану системи підприємства, тому між ними, безумовно, можливо прослідити взаємозв'язок, взаємообумовленість та вплив один на одного, тобто зміна одного фактора спричинює зміну іншого. Ступінь впливу факторів на економічну стійкість підприємства торгівлі залежатиме від спроможності врахувати та прийняти чи захиститись від об'єктивної сили його дії. У цьому проявляється сама сутність поняття «економічна стійкість підприємства».

Звичайно, до вищевказаного переліку факторів слід додати ще деякі чинники, що сприяють забезпеченню економічної стійкості підприємства. У першу чергу слід виділити фактори, що враховують життєвий цикл підприємства, а також галузеву прина-

лежність, адже в торгівлі існують свої, специфічні засади функціонування, що будуть розглянуті у подальших дослідженнях при описі механізму управління економічною стійкістю. Таким чином, враховуючи головні чинники, можна буде скласти перелік показників і розробити відповідний метод оцінки економічної стійкості підприємства. Забезпечення економічної стійкості вимагає від підприємств прогнозування та всебічного врахування вимог ринку, дій конкурентів, постачальників, стану макроекономічного середовища ведення бізнесу, організації управління на основі стратегічного, тактичного та оперативного підходів, що дозволить підприємствам торгівлі брати до уваги чинники зовнішнього і внутрішнього середовища і розробляти комплексні заходи з їх використання та адаптації.

У подальших дослідженнях слід здійснити ранжування факторів по важливості та силі впливу на економічну стійкість, здійснити таку систематизацію саме враховуючи специфічність торговельної діяльності.

Економічна стійкість підприємства складається не тільки під впливом якихось конкретних факторів зовнішнього і внутрішнього середовища, а й під дією непередбачуваних і важкопрогнозованих факторів як економічного, так і неекономічного характеру. Сучасні умови господарювання не сприяють зміцненню позицій вітчизняних торговельних підприємств та перешкоджають їх стійкому розвитку. Але навіть у цих непростих умовах підприємства повинні мати внутрішній потенціал, здатність адаптуватися до впливу зовнішнього середовища, тобто бути економічно стійкими.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2002. – 1440 с.
2. Большой экономический словарь / под ред. А.Н. Азрипяна. – 7-е изд., доп. – М. : Институт новой экономики, 2008.
3. Экономико-математический словарь [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://economic_mathematics.academic.ru/.
4. Економічна енциклопедія : У трьох томах / Голов. ред. Л.М. Воронович. – К. : ВЦ «Академія», 2002. – 952 с.
5. Матушевська О.А. Оцінка факторів зовнішнього середовища, що впливають на економічну стійкість промислового підприємства / О.А. Матушевська // Економічний часопис-XXI. – 2012. – № 3-4. – С. 56-59.
6. Алимova Э. Т. Выявление факторов, обеспечивающих экономическую устойчивость предприятий / Э.Т. Алимova // Вестник Астраханского государственного технического университета. Серия: экономика. – 2010. – № 1.
7. Сергеева О.В. Управление экономической стійкістю торговельного підприємства : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.00.04 / О.В. Сергеева. – Донецьк, 2009.
8. Тхакумачева Ж.Б. Анализ внешних и внутренних факторов, обеспечивающих финансовую устойчивость субъектов экономики / Ж.Б. Тхакумачева // Брянская государственная инженерно-технологическая академия, международная научно-техническая конференция. – 2013. – № 19.